

Smatramo da će prva monografija Ilije Kubobata *Sovjetski uticaji na jugoslovensko vazduhoplovstvo 1944–1949* privući pažnju zainteresovane ali i šire publike. Nadamo se, takođe, da će njegovi sledeći radovi o istoriji jugoslovenskog vazduhoplovstva posle 1945. godine ići i dalje uzlaznim korakom.

Bojan Dimitrijević

Раде Ристановић, БЕОГРАДСКИ РАВНОГОРЦИ: ЈУГОСЛОВЕНСКА ВОЈСКА У ОТАЦИНИ И РАВНОГОРСКИ ПОКРЕТ У ОКУПИРАНОМ БЕОГРАДУ 1941–1944, Београд, Институт за савремену историју, 2020, 427.

Monografija dr Radeta Ristanovića je plod dugogodišnjeg istraživačkog rada autora, naročito na izučavanju istorije Beograda u Drugom svetskom ratu. Struktura knjige određena je tematski, a u okviru svake tematske celine sadržana je predstavljena hronološkim redom od 1941. do 1944. godine. Sadržina knjige podeljena je na 13 celina, uključujući predgovor i uvod.

U *Predgovoru* autor iznosi ideje koje su bile vodilje za početak istraživanja, kraći istorijat pristupa toj temi u jugoslovenskoj i srpskoj historiografiji, kao i osnovnu problematiku vezanu za izvore i literaturu. U *Uvodu* autor je nastojao da čitaocu predstavi širi istorijski kontekst: od osnova nacističkog okupacionog sistema u Evropi, preko pokreta otpora, funkcionisanja istog u urbanoj sredini, do prelaska na istorijat međuratnog Beograda i njegovih osobnosti bitnih za period okupacije.

Poglavlje *Reichfestung Belgrad – Tvrđava Beograd* obuhvata složen sistem nemačkog okupacionog aparata u Beogradu, civilne i vojno-policijske organe kolaboracionističke uprave, kao i kaznonice i logore pod kontrolom istih. Autor je obuhvatio konkretne mere okupatora i kolaboracionista uperene prema stanovništvu, u vidu raznih zabrana, odredbi, različitih vidova represije i propagande, ali i svakodnevni život Beograđana pod okupacijom. U poglavlju *Vojno-civilni kondominijum: organizaciona struktura JVuO u Beogradu* obrađeno je ustrojstvo ravnogorske organizacije u Beogradu i okolini. Predstavljen je hronološki razvoj vojnog, civilnog i omladinskog dela organizacije u gradu, kao i većih jedinica JVuO u okolini prestonice. Deo *Metodologija rada beogradskih ravnogoraca* obrađuje načine na

koje je ravnogorska organizacija u Beogradu organizovala rad, gde se naročito ističu konspirativne metode, potom problematika vezana za logistiku i materijal. Naročita pažnja posvećena je sistemima veze, disciplini i odnosima između ljudi unutar organizacije u Beogradu.

Kadrovska pitanja vezana za Ravnogorski pokret u Beogradu obrađena su u poglavlju *Beogradski ravnogorac: Kadrovski potencijal JVuO u Beogradu*. U tom okviru obuhvaćena su pitanja vezana za vojnu, civilnu i omladinsku komponentu pokreta, potom za izgradnju kadrova, kadrovske profile, mobilizaciju, promene u hijerarhiji i unapređenja. U poglavlju „*Uši, oči i osećanje*“: *Obaveštajni rad ravnogorske organizacije*, autor je krenuvši od značaja obaveštajne delatnosti u okupiranoj Evropi i međuratnoj Jugoslaviji izložio razvoj ravnogorske obaveštajne službe u Beogradu i njen rad prema okupatoru, kolaboracionistima, komunistima, građanstvu i susedima, odnosno NDH i Mađarskoj. Problematika prikupljanja finansijskih, materijalnih i ljudskih resursa neophodnih za rad organizacije obrađena je u poglavlju *Sakupljanje i upućivanje materijalnih sredstava i ljudstva iz Beograda u druge jedinice JVuO*.

Značaj propagande za ravnogorsku organizaciju u Beogradu, njena organizacija kao i stavovi o sebi, saveznicima, komunistima, kolaboracionistima i okupatorima, obrađeni su u delu monografije „*Čitaj i daj drugome da čita*“: *Propagandna delatnost JVuO u Beogradu*. U ovom delu rada težište je i na distribuciji propagandnog materijala. U poglavlju *Oružane i neoružane akcije ravnogorskih ilegalaca* Ristanović počinje izlaganje oblicima otpora u ostatku Evrope, da bi se potom nadovezao na sabotaže, atentate i druge oružane akcije JVuO u Beogradu za vreme okupacije. Od ništa manjeg značaja jeste poglavlje *Beograd kao „diplomatsko predstavništvo“ JVuO* koje razmatra političku i ideološku komponentu pokreta, ali i kompleksne odnose sa saveznicima, vladom u emigraciji, komunistima, okupatorom i kolaboracionistima. Represija okupacionog aparata nad ravnogorcima analizirana je u poglavlju *Beogradski ravnogorci na udaru Gestapoa*, gde su obrađeni organi represije kao i akcije hapšenja u periodu 1941–1944. U poslednjem poglavlju *Planovi za zauzimanje Beograda i uspostavljanje vlasti* autor, krenuvši od uloge pokreta otpora u Evropi u završnim operacijama, izlaže planove ravnogoraca za oslobođenje i novi posleratni poredak, završivši

izlaganje sa periodom posle oslobođenja grada oktobra 1944.

Monografija Radeta Ristanovića na iscrpan i sistematičan način obrađuje sveukupnu problematiku beogradskih ravnogoraca. Krećući se od opšteg evropskog konteksta autor u analizama uzima u obzir sve relevantne faktore vezane za okupirani Beograd. Svako poglavlje knjige autor završava kraćim zaključkom. Kvantitativni podaci su često grafički predstavljani, a svako poglavlje prati blok fotografija i dokumenta. Potrebno je naglasiti i širok spektar izvora korišćenih u ovom delu, počevši od objavljenih i neobjavljenih arhivskih građa pohranjene u Vojnom arhivu, Arhivu Jugoslavije, Arhivu Srbije, Istorijskom arhivu Beograda, Nacionalnom arhivu u Vašingtonu kao i Biblioteci Instituta za savremenu istoriju. Pored različite štampe, autor je koristio širok dijapazon domaće i strane literature.

Miloš Čorbić

Немања Митровић, ТИТО–ЧАУШЕСКУ: ГОДИНЕ ЗБЛИЖАВАЊА. ЈУГОСЛОВЕНСКО-РУМУНСКИ ОДНОСИ 1968–1970, Београд, Институт за савремену историју, 2020, 405.

Knjiga Nemanje Mitrovića *Tito–Čaušesku: godine zbližavanja* bavi se istorijskim i društvenim procesima dugog trajanja koji su doveli do kratkog uspostavljanja srdačnih odnosa između dva lidera i dve zemlje krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina 20. veka. Ipak, ovi odnosi bili su tokom više od dve decenije pre i nakon ovog kratkog perioda koji predstavlja fokus istraživanja Nemanje Mitrovića vrlo dinamični i turbulentni, kao i samo vreme Hladnog rata koje ih je usmeravalo i kreiralo. Zato se autor u velikoj meri posvećuje proučavanju procesa koji su doveli do „vremena zbližavanja“, kao i dalekosežnim posledicama ovog vremena.

Diplomatski odnosi Srbije i Jugoslavije sa susednim državama čine veoma značajnu tematsku celinu, koja se produbljuje i unapređuje pojavom novih dela u savremenoj historiografiji. I pored toga odnosi Jugoslavije i Rumunije u drugoj polovini 20. veka nisu sistematski proučavani ni u okvirima jugoslovenske, a potom srpske, ni rumunske istorijske nauke. Zato se Nemanja Mitrović pre svega posvećuje sistematskom proučavanju bogate arhivske građe

koju su ostavili diplomatski kontakti dvojice lidera i dva partijska rukovodstva, analizi bilateralnih sporazuma između dve zemlje, ali i stavljanju ovih događaja i interakcija u širi geopolitički kontekst vremena i društveno-istorijskih procesa koji su ga stvarali. Knjiga sadrži i veliki broj strukturalnih sinteza, nastalih na osnovu širokog spektra raznovrsne literature, neophodnih za dublje razumevanje istorijskih korena jugoslovensko-rumunskih odnosa.

U kratkoj istorijskoj komparaciji na samom početku autor prikazuje duboke političke, društvene i kulturološke sličnosti i veze srpskog i rumunskog naroda i njihov istorijski razvoj od poznog srednjeg veka do vremena Hladnog rata. Nakon stvaranja bipolarnog sveta 1945. godine, Jugoslavija i Rumunija su se zajedno našle u sovjetskoj interesnoj sferi. U okviru globalne porodice socijalističkih zemalja dobri odnosi Jugoslavije i Rumunije prevazilazili su formalne, ideološke i diplomatske norme. Tome je doprinela činjenica da u Drugom svetskom ratu nije došlo do međusobnih ratnih dejstava iako su se dve države nalazile na suprotstavljenim stranama tokom najvećeg dela rata, kao i činjenica da su ove države imale solidnu saradnju u međuratnom periodu. Međuratna saradnja u ekonomskoj, kulturnoj i diplomatskoj sferi bila je u istorijskom smislu kontinuitet političkih i vojnih saveza koji je Srbija imala sa Rumunijom u vremenu Balkanskih ratova i Prvog svetskog rata, kao i dinastičkih veza, religijskih i kulturoloških sličnosti. Autor takođe ukazuje na značaj zajedničkog istorijskog iskustva, sličnosti doživljaja sopstvene prošlosti u srpskoj (kao i potonjoj jugoslovenskoj) i rumunskoj javnosti, trenutnoj politici i kulturi, kao i u kolektivnom društvenom sećanju.

Do prekida ovih odnosa dolazi nakon raskola u Kominformu i raskida Jugoslavije sa SSSR-om 1948. godine. Specifičan geopolitički položaj Jugoslavije, kako ističe autor, omogućio joj je da postane jedinstvena „siva zona“ između blokova bipolarnog globalnog sveta, dok je Rumunija ostala iza gvozdene zavese, u centru hegemonске sfere SSSR-a. Komunistička partija Rumunije je imala aspiracije da sledi spoljnopolitički put Jugoslavije, ali su geopolitičke okolnosti učinile takve planove neostvarivim sve do poslednjih godina režima Nikolae Čaušeskoa.

Istraživanje Nemanje Mitrovića pokazuje da 20-godišnje zahlađenje odnosa Jugoslavije i Rumunije nije bilo ni približno statično i linearno kako bi se to moglo učiniti savremenicima. Iako su odnosi dve zemlje dostigli najnižu